

Índex

Bestioles que ens ajuden a viure millor	7	El cuquet	42
Introducció	9	El cuquet i l'aranya	43
		El dinosaure	44
		El dofi	47
Amabilitat?	17	El drac	48
Ametlles	18	El falcillot i l'oreneta	50
Amigues	19	El gat blanc	51
Arri, arri!	20	El gat i l'espina	52
Bestioles	21	El gat negre	53
Bondat	22	El gat manyac	54
Bons veïns	24	El gosset	56
Cap poema	25	El lleó i la mona	57
Cargol, treu banya...	26	El llop	58
Cirurgia	27	El paó	60
Colom pintat	28	El peix i l'oreneta	62
De bona fe	29	El pescador i l'orada	63
Diversitat	30	El pollet	64
Dos cuquets	31	El pollet i l'aneguet	64
El caçador	32	El poni ros	65
El camell i el dromedari	33	El poruc	66
El cant del grill	34	El ratolí	67
El cant dels grills	35	El rossinyol	67
El cargol	36	El solitari	68
El cavallet de mar	37	El talp	69
El cigne	38	El vestit del dofi	70
El colom i la merla	39	El xerraire	71
El conill i la granota	40	Els cavalls	72
El conillet	41	Els gripaus	74
El cuc de seda	42	Els insectes	75

Els ocells	76	La girafa	107
Els pinyons	77	La granota	108
Els privilegis	78	La granota i el gripau	109
Els rondinaires	79	La guineu	110
Estimar	80	La papallona	111
Excepcionals	81	La papallona	112
Festa Major	82	La partida	113
Gat i gos	83	La perdiu i els caçadors	114
Gripaus i granotes	84	La puput	115
Inconstància	85	La rateta	116
Inoportuns	86	La rateta	117
Intencions	87	La sargantaneta	118
Laranya	88	La tortuga	119
Lase i el tractor	89	La tortuga	120
L'elefant	90	La tortuga i el cargol	121
L'esquirol	91	La vaca	122
L'ocell i el xiprer	92	La vanitat	123
L'ocell i la pluja	93	La vanitosa	124
L'ocellet	94	Les formigues	125
L'oreneta	95	Les oques	126
L'oreneta	96	Les sargantanes	127
L'oreneta	97	Les tórtors	128
L'ós i la foca	98	Paraules clares	129
L'ós pelut	99	Pensar... pensar...	130
La balena	100	Posta de sol	132
La ballarina	102	Salta miralta, trenca una galta...	133
La cabreta i el llop	103		
La caseta	104	Complicitats amb la poesia de Joana Raspall	135
La formiga	104		
La gallina eixerida	105	Procedència dels poemes	139
La gavina	106	Bibliografia	145

Bestioles que ens ajuden a viure millor

Si l'aparició d'un llibre de poesia és sempre una bona notícia per a la solidesa d'una cultura, poder agrupar la poesia d'una autora que ha estat tan prolífica i que ha marcat un punt d'inflexió en la poesia pensada i escrita per a infants i joves és motiu de felicitació.

Joana Raspall, que va dedicar la major part de les seves energies literàries a la poesia, aviat va ser molt coneguda i seguida pel públic més jove, sobretot en un moment en què la poesia no era molt present a les escoles i que ens faltava una tradició sòlida pel que fa a la literatura per al públic escolar. Joana de seguida detectà la mancança i tingué la lucidesa i la voluntat de servei d'escriure'n, convençuda que només garantint la lectura en la població més jove garantim a la vegada la continuïtat de la nostra literatura al nivell més alt.

La nostra poeta, que ens va deixar just el desembre del 2013, després d'haver tancat l'any del seu centenari, va gaudir de totes les activitats que es van organitzar tant des de les institucions públiques com privades, i des de l'entusiasme de la iniciativa particular: més de dos centenars d'activitats per reconèixer la seva aportació a la nostra cultura, com a poeta, narradora, autora teatral i, també, com a lexicògrafa. Activitats del tot diverses, començant per les institucionals: obertura de l'Any Joana Raspall, presidit per la consellera Irene Rigau; acte al Palau de la Generalitat l'1 de juliol, dia del seu aniversari, presidit pel Molt Honorable president Artur Mas, amb una assistència massiva; acte de cloenda, el 29 de novembre, presidit per Núria de Gispert, presidenta del Parlament de Catalunya; jornada pedagògica organitzada pel Departament d'Ensenyament a Sant Feliu de Llobregat, on la poeta va viure pràcticament tota la vida. Per part de les institucions acadèmiques i científiques, cal destacar la jornada organitzada per la Universitat de Barcelona, l'Escola d'Estiu a Montserrat, l'acte de l'Institut d'Estudis Catalans per presentar la seva poesia completa i per destacar la seva aportació lexicogràfica. També la Setmana del Llibre en Català va voler sumar-se a l'homenatge amb sengles actes al llarg de la seva durada. Segurament no hi va haver escola o biblioteca a Catalunya que no organitzés el seu particular homenatge a Joana Raspall. També el món del teatre i de la música van contribuir de manera notable a difondre l'obra de Raspall, amb cantates, concerts i muntatges teatrals de gran qualitat i originalitat.

Si bé un centenari ha de servir per homenatjar l'obra d'un autor, el fet que Joana Raspall ens acompanyés i pogués participar-ne el va convertir en una commemoració molt especial i sentida. Però una commemoració no pot anar només a remolc del calendari, sinó que ha de ser un punt d'arrencada per fer conèixer més i millor l'obra de l'autor homenatjat. És així com ja durant el 2013 vam veure publicats sis nous llibres de Raspall i es va recollir tota la seva poesia per a adults, la ja publicada i una bona part de la poesia inèdita fins aleshores.

I el 2014 continua fent-se ressò de la vàlua de l'obra de Joana Raspall, amb altres publicacions que contribuïran a fer-la cada vegada més essencial dins el nostre patrimoni literari.

El volum que teniu a les mans, que aplega aquestes cent onze poesies amb un nexa en comú, com ho són els animals, ens permetrà un acostament a aquests éssers que tantes coses ens ensenyen, que són capaços de fer-nos sentir les emocions més colpidores, que desvetllen en nosaltres sentiments únics. Així, a través de la visió que ens en dóna la poesia de Raspall, se'ns obrirà tot un univers d'actituds i de valors, de mirades noves sobre la nostra manera de ser al món i de com la podem assaborir i, fins i tot, millorar. En els poemes de Joana Raspall no hi ha mai res que sobri, ben al contrari, tot hi està mesurat i pensat mil·limètricament. Una mesura que ens captiva i ens atrapa amb tentacles invisibles. De la mà de l'autora, assistirem a una experiència de cultura nova i enfortidora, entrarem en un espai immens de possibilitats, com ho és sempre el món de la poesia.

Gaudim-ne!

Carme ARENAS I NOGUERA
Comissària Any Joana Raspall-2013

Introducció

Qui és Joana Raspall?

Joana Raspall i Juanola va néixer l'1 de juliol del 1913 al barri barceloní de la Barceloneta. Al cap de tres anys, la família es va traslladar a Sant Feliu de Llobregat, on va residir des de llavors.

Va cursar els estudis de comptabilitat i als catorze anys va començar l'activitat literària, sempre en català. Les seves primeres publicacions van aparèixer a les revistes locals dels anys vint i trenta del segle passat.

Va encapçalar una campanya per demanar una biblioteca infantil a Sant Feliu. El seu amor cap als llibres féu que es preparés per a les proves d'accés a l'Escola de Bibliotecàries. Dugué a terme les pràctiques a la biblioteca de Vilafranca del Penedès, i, després, en acabar els estudis, també hi treballà fins que finalitzà la guerra civil.

Juntament amb la seva companya de feina van salvar part del fons de la biblioteca, sobretot els llibres catalans, per evitar que caiguessin en mans dels soldats de Franco. És per aquest motiu que totes dues van viatjar amb els llibres fins a la Biblioteca de Catalunya amb una comitiva de camions de soldats de la retirada.

Després de la guerra, va treballar d'administrativa i el 1942 es va casar amb el doctor Cauhé, metge i cap de Sanitat de Sant Feliu, amb qui tingué tres filles i un fill. Des de llavors el va ajudar al despatx de la consulta.

Quan la dedicació als fills li ho va permetre, repregué la tasca literària i començà a escriure i a publicar textos en català en els espais clandestins o tolerats per la censura: Jocs Florals, concursos literaris i festes populars. D'altra banda, rebia a casa tothom qui volia fer classes de català. Fou llavors que començà la creació de les fitxes de mots sinònims, que de mica en mica va ampliar fins a elaborar el *Diccionari de sinònims* (1972), el *Diccionari de locucions i frases fetes* (Premi Marià Aguiló de l'IEC 1986) i el *Diccionari d'homònims i parònims* (1988).

La seva tossuderia per apropar la poesia a la gent jove féu que el 1974, a partir d'una proposta seva, es creés el Premi de Poesia Martí Dot, dirigit a poetes i poetesses joves.

A finals de la dècada dels setanta, juntament amb altres amants del teatre, va col·laborar en la creació d'una col·lecció de teatre infantil, per part de l'editorial Edebé, mitjançant l'escriptura d'una trilogia d'obres teatrals per a infants i joves, una de les quals, *L'invent*, va rebre el Premi Cavall Fort 1969.

En l'obra literària de Raspall destaca el camp de la poesia i, en concret, el de la poesia infantil i juvenil; no obstant això, també publica llibres de poesia per a una franja d'edat més adulta, com *Ales i camins* (Columna, 1991) i *Llum i gira-sols* (Columna, 1994). El 2007 va publicar la primera novel·la, *Diamants i culs de got* (Abadia, 2007), i, més tard, *El calaix del mig i el vell rellotge* (Abadia, 2010). El 2008 publicà un recull de narracions, *El cau de les hores* (Abadia), i tres llibres de poemes per a adults, dos amb l'estil d'haikus i tankes i un de poesies, *El jardí vivent* (El Cep i la Nansa, 2011), en què, amb un ús excepcional de la metàfora i de la comparació, exposava el recorregut de tota la seva vida. L'any 2013, poc abans de morir, El Cep i la Nansa recollí en un sol volum tota la seva poesia lírica sota el títol *Batec de paraules*.

Joana Raspall va morir el 4 de desembre del 2013, durant l'any del seu centenari, en què es van organitzar nombrosos actes i celebracions entorn de la seva obra i el conjunt de la seva trajectòria, i es van reeditar algunes de les seves obres més emblemàtiques. Va ser reconeguda amb el Premi de la Crítica Serra d'Or de Literatura Infantil i Juvenil del 2013.

La poesia per a nois i noies de Joana Raspall

Joana Raspall va publicar el primer llibre de poemes per a nois i noies el 1981 amb el títol *Petits poemes per a nois i noies* (Daimon). En aquells moments tenia seixanta-vuit anys! No va ser, però, fins al 1996, quinze anys després d'aquell primer títol, que Baula va publicar el seu segon llibre, *Bon dia, poesia!* Raspall tenia, doncs, vuitanta-tres anys! I a partir d'aquell moment la seva capacitat creadora ja no va tenir aturador: només un any més tard, el 1997, La Galera publicava *Degotall de poemes*, i el 1998 tres editorials van publicar un llibre de Raspall: *Com el plomissol* (La Galera), *Pinzellades en vers* (Baula) i *Versos amics* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat). El 2000 aquesta última editorial va publicar *Serpentines de versos*, i dos anys després, el 2002, La Galera publicà *Escaleta al vent*; el 2003, Baula, *Font de versos*, i La Galera, *A compàs dels versos*. El 2004, quan l'autora complia noranta-un anys, Publicacions de l'Abadia de Montserrat tancava l'edició de la seva obra poètica per

a infants amb *Concert de poesia*. Entre el 1996 i el 2004, doncs, havien aparegut deu reculls de poemes.

La mitjana de poemes per llibre es troba entre la cinquantena i la seixantena i la suma total és de 632. Acostumen a estar dividits en apartats temàtics, d'entre els quals destaquen els elements, la natura, el temps, els animals, les plantes, les persones, els sentiments... Tot i que sovint en un mateix poema apareixen a la vegada dos o tres d'aquests temes. Aquest conjunt d'onze llibres i 632 poemes constitueixen una mina, un tresor, un niu de sensacions, de petites i agradables manifestacions de bonhomia, d'encoratjament, d'estímul..., en definitiva, de saviesa, d'una càlida saviesa.

A partir de la publicació de *Concert de poesia* (2004), ja només s'han editat tres reculls de poemes, molts d'ells ja publicats abans: *El meu món de poesia* (El Cep i la Nansa, 2011), format per trenta-dos poemes, dels quals trenta ja es trobaven publicats en altres llibres, i dos reculls més el 2013, l'any del centenari: *46 poemes i 2 contes* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) i *Divuit poemes de Nadal i un de Cap d'Any* (Editorial Mediterrània).

Característiques de la poesia de Joana Raspall

Els poemes infantils de Joana Raspall tenen uns ingredients que els fan molt atractius i que sempre pretenen implicar el lector. En primer lloc, s'hi observa unes ganes enormes d'escriure, una gran passió per les paraules..., tot i que la poetessa és conscient que les paraules mai no seran prou lluminoses per descriure un paisatge, una mirada o un sentiment.

Els seus poemes són reculls desiguals tant per la forma com per l'extensió i, fins i tot, pel punt de vista. Però el conjunt ofereix una visió personal, candorosa i amb espurnes d'il·lusió pel que fa a moments i fets de la vida i el món que ens envolta. Molts dels poemes tenen un regust de cançó tradicional i destil·len alegria i bon humor.

Els poemes tracten sobre sensacions i temes ben païts i mesurats i, per tant, plens de saviesa i d'experiència vital, i estan descrits amb delicadesa i amb un vocabulari cuidat i precís, talment com si l'autora s'aturés en determinats moments màgics de la seva vida i els fotografiés amb els versos, sempre disposada a oferir-los al lector, de manera gratuïta i generosa.

Una de les característiques principals de tota la poètica de Raspall és, doncs, la plenitud vital que se'n desprèn. En ella tot és vida i vitalitat.

Qualsevol element, objecte, detall, impressió, sentiment... és motiu per a un poema, breu, delicat, senzill, positiu, encoratjador, estimulant, sempre conscient que als mots hi ha l'ànima de tots plegats.

La seva passió per les paraules és palpable en molts poemes. La major part d'ells porten un missatge ben explícit a favor de tots aquells valors que eduquen en la solidaritat, en la igualtat i en la diversitat...

Per a Raspall, els objectes més preuats, però, sempre seran els llibres perquè contenen les paraules i, per tant, tot un món que es bada com una rosa. Tan aviat juga amb les paraules, amb tocs d'humor, com expressa els sentiments més diversos i variats. La fantasia, la imaginació, els somnis... en són protagonistes habituals.

Es tracta d'una poesia que esdevé sempre un cant al sentit comú; no desaprofita l'ocasió per criticar els humans i alguns dels seus molts defectes i actituds. Qualsevol anècdota dona peu a un poema.

Per a Joana Raspall escriure poesia no és sols comunicar-se amb els lectors sinó també expressar amb naturalitat idees i pensaments. La natura, les plantes, els elements, el temps... són temes recurrents que aprofita també per mostrar un esperit solidari i afectuós. Les estacions de l'any, els mesos, les postes de sol, la lluna... li donen molts motius per expressar la seva capacitat d'observació i transmetre un sentiment ple de sensibilitat.

Pel que fa als animals, la poesia de Raspall, com veurem, és un enorme bestiar o bestiolari, en què multitud de bestioles ben diverses treuen el nas.

La importància de les paraules és un tema permanent i indiscutible en tota la seva obra. Joana Raspall ha dit en alguna ocasió que sempre ha volgut fer del cor i del pensament, paraula. De fet, el seu concepte de poesia l'ha expressat en diverses entrevistes: "Els meus poemes —diu— responen a un sol desig d'acostar i fer entendre a fons i fer estimar les petites coses que ens envolten i trobar un sentit a les coses que només hem mirat sempre de lluny...". I encara: "... els meus poemes pretenen donar un sentit de vida pràctica i una emoció i una intenció i una il·lusió de veure les coses que es poden amagar darrere la poesia..."

L'obra de Joana Raspall ha estat àmpliament reconeguda, especialment durant l'any del seu centenari. Escriptors, crítics, mestres, bibliotecaris, llibreters i també algun polític s'han llançat a fer-li un reconeixement vibrant i d'una calidesa humana com correspon a una autora estimada. Multitud d'actes arreu del país, espectacles diversos, treballs escolars de

tota mena, blocs i webs dedicats a parlar de la poetessa més veterana, xerrades, conferències, recitals dels seus poemes... han farcit aquest any.

La professora Carme Arenas, en el parlament a l'acte d'inici del Centenari a Sant Feliu de Llobregat, qualificava la seva poesia d'una obra que “destil·la ofici, emocions, saviesa i unes grans dosis d'observació i no és mai gratuïta, ja que sempre proposa al lector una reflexió, un dubte, una admiració...”.

També el poeta Miquel DescLOT ha reconegut el paper d'enllaç que Joana Raspall ha exercit entre la gran generació noucentista i les desheretades generacions de postguerra. DescLOT destaca alguns dels aspectes de la seva obra, que qualifica de fresca, fluent i ben feta, tot assegurant que un Josep Carner o un Marià Manent haurien signat molts dels seus poemes.

La poesia de Joana Raspall, sense deixar de ser poesia culta, té tots els ingredients per ser una poesia popular. Raspall ha begut dels grans poetes de la seva generació i transmet als joves unes poesies perfectament al seu abast.

L'univers poètic, doncs, de Joana Raspall és l'univers sobretot dels mots, però dels mots justos i necessaris, que són aquells que ens serveixen per mostrar els sentiments més pregonos.

Bestiolar de Joana Raspall

En aquesta antologia es recullen tots els poemes —cent onze— que Joana Raspall ha escrit sobre animals i bestioles. Els poemes estan ordenats per ordre alfabètic i amb aquesta lectura tindrem l'oportunitat de veure desfilar des de la formiga distreta del primer poema —“Amabilitat?”— fins a la tortuga que vol fer volades de l'últim poema —“Salta miralta, trenca una galta...”.

Totes les característiques exposades en el capítol anterior queden reflectides en aquest bestiolar. Així, per exemple, els sentiments de solidaritat, de treball en equip, d'ajuda a qui més ho necessita es troben a:

L'ocell i el xiprer

Per fer més alt el xiprer
l'ocell li enlaira el seu cant.

Si l'arbre no arriba al cel,
hi arribarà ell cantant.

Lajuda és la protagonista de “Bons veïns”, “Cirurgia”, “El conillet” o “La sargantaneta”, entre d’altres. I ajuda i solidaritat apareixen a “Dos cuquets”.

L’actitud de compartir és sempre present en l’obra de Raspall:

La tortuga i el cargol

La tortuga i el cargol
es fan bona companyia.
L’un té la casa gran;
l’altre té la casa xica.
Caminen a poc a poc
cap a l’hort
on, sempre que tenen fam,
es parteixen, silenciosos,
una fulla d’enciam.

D’altra banda, a “La papallona” es tracta del desig, missatge, afecte, ritme..., en definitiva, és un cant al sentit comú:

La papallona

Si ve una papallona
jo no l’agafaré:
que voli, que voli!
Al cel hi està més bé.

Les flors com cada dia,
voldran fer-li un petó;
que hi vagi, que hi vagi,
que l’ompliran d’olor!

Com s’ha comentat, el bon humor, l’alegria i la vitalitat són una constant en l’obra de la poeta. A “El peix i l’oreneta” ens convida a estar contents amb allò que tenim; amb “Diversitat”, assegura que no es pot tenir tot, i amb “Cavallet de mar”, que no ens podem queixar...

Joana Raspall aprofita alguns poemes per criticar actituds negatives com la gelosia (“Bondat”), l’egoisme (“El gat negre”), la fatxenderia (“El paó”), la desconfiança (“El xerraire” i “Gat i gos”), la vanitat (“La vanitosa”) i, a l’últim, les males intencions (“Intencions”).

D’altra banda, s’entreveuen molts valors positius com l’esforç (“Les formigues”), la senzillesa i l’alegria (“La rateta”) o el sentit comú (“La

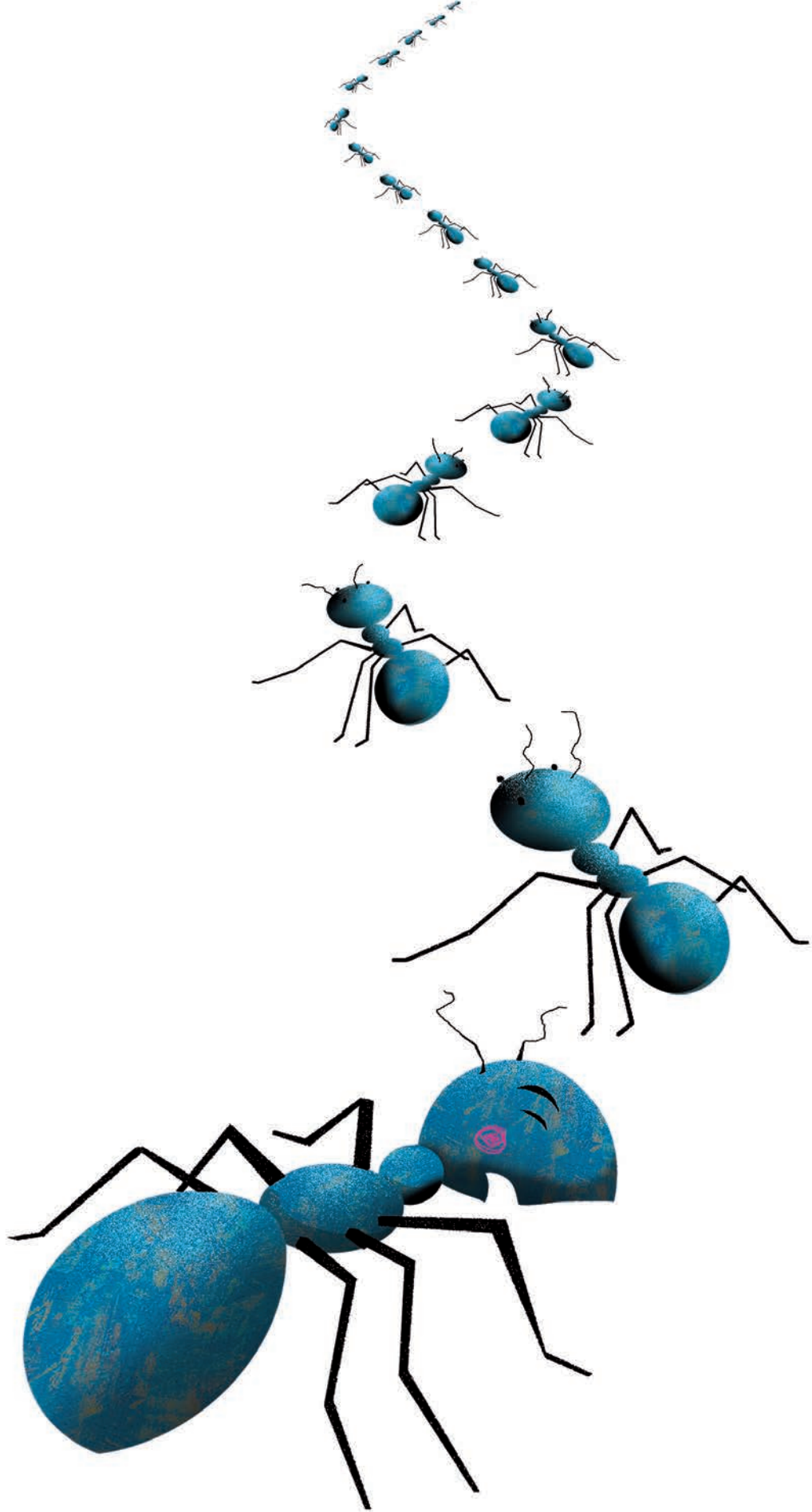
partida” i “La granota”). Cal que cadascú s’accepti tal com és (“El colom i la merla” i “La ballarina”), que acceptem les diferències (“El falcillot i l’oreneta”), que no serveix de res rondinar per rondinar (“Els rondinaires”) i parlar per parlar fa ruc (“Paraules clares”). I que, sobretot, no falti mai la fantasia, diu la poeta:

El cant dels grills

El meu amic dofi
vol un vestit de seda
lleuger i transparent
com l’aigua de la mar.
No sé com l’hi puc fer...
si no és amb tel de ceba
o amb els fils impalpables
que l’aranya ha filat...

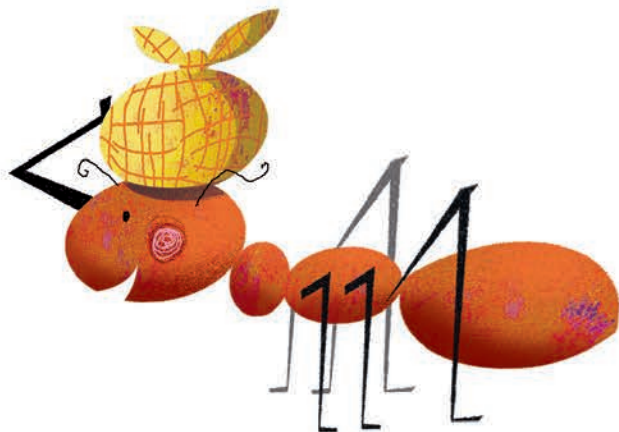
Que us ho passeu molt bé llegint, dibuixant i recitant aquests poemes! I, sobretot, compartiu-los, tal com Joana Raspall va desitjar sempre.

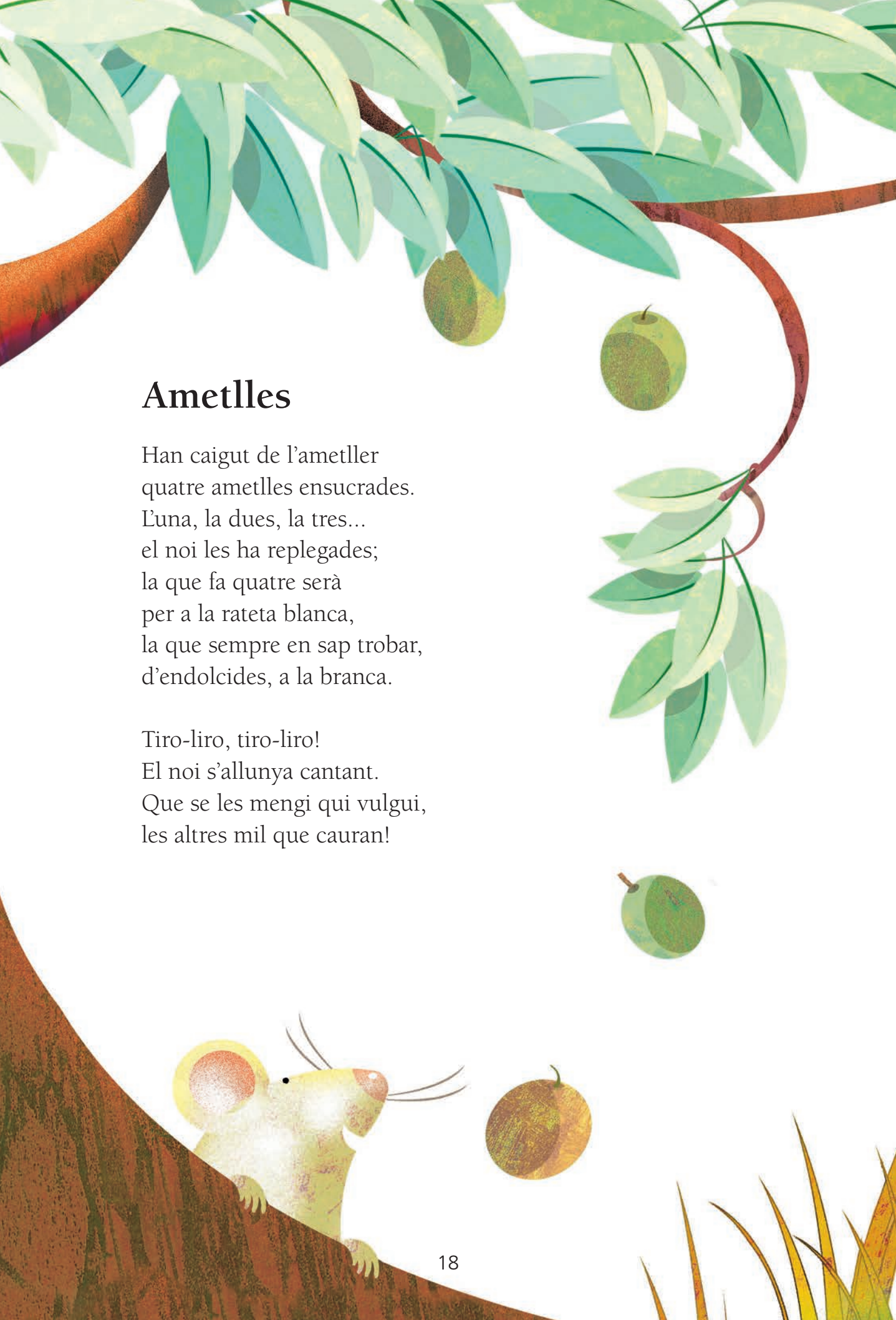
Josep Maria ALOY

Amabilitat?

Una formiga distreta
es va equivocar de cau
i preguntà a les formigues
desconeegudes: —Sisplau,
com puc tornar a casa meva,
amigues, m'ho podeu dir?
—No sabem on vius, ni ganes.
—Doncs, que puc quedar-me aquí?
Un formigot de mal geni
que feia de guardià
va cridar: —Però no et pensis
viure sense treballar!
—Força que treballo, a casa,
i tothom em tracta bé;
no em quedo, no; rondinaires!
El meu cau, ja el trobaré!

Ametlles

Han caigut de l'ametller
quatre ametlles ensucrades.
L'una, la dues, la tres...
el noi les ha replegades;
la que fa quatre serà
per a la rateta blanca,
la que sempre en sap trobar,
d'endolcides, a la branca.

Tiro-liro, tiro-liro!
El noi s'allunya cantant.
Que se les mengi qui vulgui,
les altres mil que cauran!

Amigues

Una formigueta
troba un gra de blat
que li pesa massa
quan l'ha sospesat.
Ha cridat l'amiga:
—Ajuda'm, sisplau!—
Entre totes dues
el porten al cau.

En bona avinença
el van traginant.
En dies de gana
se'l repartiran.

Arri, arri!

Arri, arri, tatanet!
Fa bon dia, no fa fred;
pujarem a la muntanya;
el cel no té cap lleganya,
el sol és alt i lluent.
L'aigua salta pel torrent
fent escuma i remolins;
a la vora dels camins
han florit les atzavares...

Arri, tatà! Per què et pares?
Què et passa? Ai! És ben clar!
No t'he donat esmorzar!

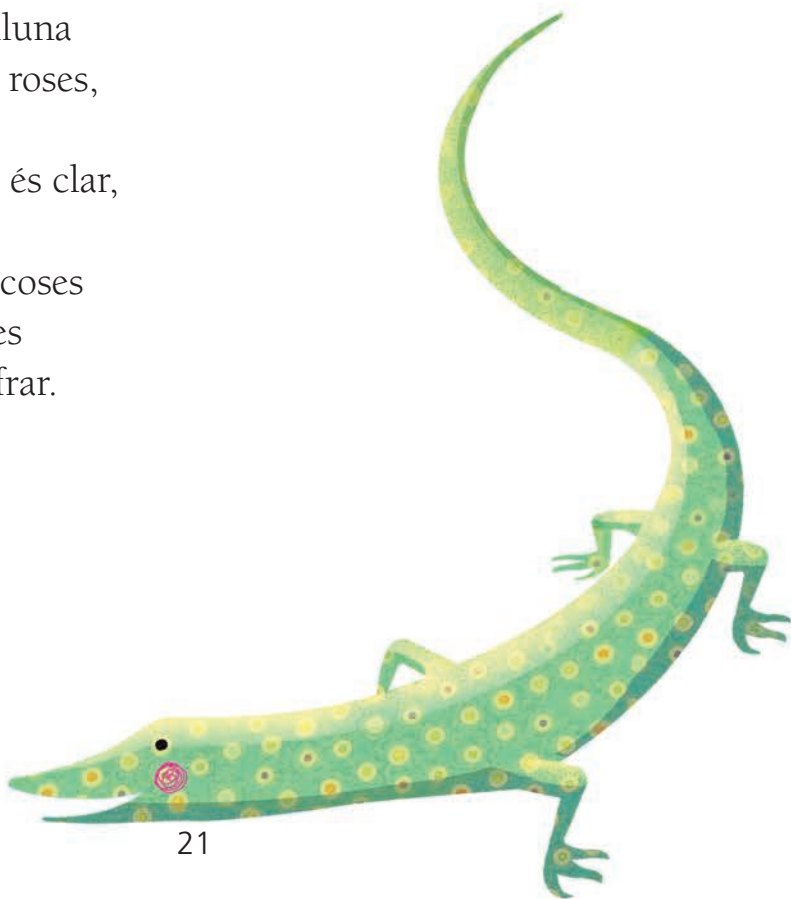

Bestioles

La cuca de llum
i la panerola
viuen a la gespa
del mateix jardí.
L'una per fer gràcia,
es transforma en bola;
l'altra de contenta,
es posa a lluir.
Tenen per amiga
una sargantana
que només passeja
amb sol i calor.
De nit, les saluda
des de la barana
del balcó de pedra,
un amic dragó.

I, tant quan hi ha lluna
i dormen les roses,
com a l'hora viva
en què el cel és clar,
les bones bestioles
saben dir-se coses
que només les fades
poden desxifrar.

Bondat

Entre mareselves,
 ginestes i boixos,
dins la cova plena
 de claror de lluna,
la fada dels boscos
 en un platet d'or
amorosament
 molletes engruna
per a un corb que a fora
 ha trobat mig mort.

Un xic envejosa,
 la tórtora blanca
que viu amb la fada
 li rondina així:
—Per què li dediques
 al corb, tan salvatge,
les manyagueries
 que no em fas a mi?

La fada mirant-la
 somriu bondadosa
i li diu: —Ai, pobra
 tórtora bonica!

